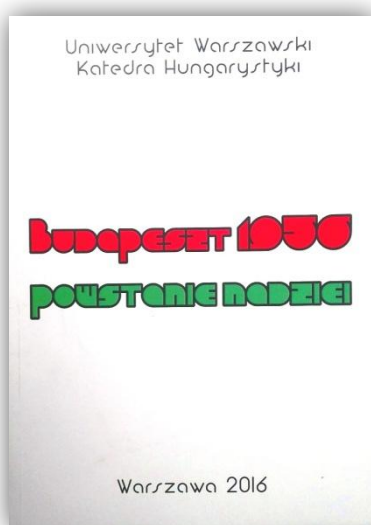

Damian Kaleta

Varsói Tudományegyetem, Magyar Tanszék

Új lengyel tanulmánykötet az 1956-os forradalomról

2016 októberében ünnepeltük a Magyar Forradalom kitörésének hatvanadik évfordulóját. 1956. október 23-án az országban uralkodó politikai és gazdasági körülményekkel elégedetlen magyarok összegyűltek a budapesti Bem József szobornál, hogy tiltakozzanak a kommunista rendszer ellen. Még ugyanazon a napon lerombolták a Sztálin szobrot, a Kommunista Párt vezetése pedig a liberális Nagy Imrét nevezte ki miniszterelnökké. Rövid idő alatt az egész fővárosra áterjedtek a tüntetések. A forradalom csak tizenkilenc napig tartott – és bár eleinte úgy tűnt, hogy sikeres lehet, de végül a Szovjetunió hadserege véresen leverte.

Az 1956-os forradalom hatvanadik évfordulója alkalmat adott arra, hogy felelevenítsük emlékeinket az akkor történekről. 2016-ban nemcsak Magyarországon, hanem világszerte is, a magyar kultúrát népszerűsítő intézményekben több konferenciát, előadást, találkozót, koncertet, valamint más kulturális eseményt rendeztek, amelyeknek célja az 1956-os októberi eseményekre méltó módon történő megemlékezés volt. A Varsói Tudományegyetem Magyar Tanszéke a *Budapest 1956. Powstanie nadziei* [*Budapest 1956. A reménység felkelése*] című kötet kiadásával járult hozzá a forradalomra való megemlékezéshez, amelyben lengyel és magyar történészek, kultúrtörténészek és nyelvészek az 1956-os forradalomról szóló cikkei találhatóak meg.

A kötetben összegyűjtött írások többsége azon kiselőadások szövegei, amelyeket a szerzők a tíz évvel ezelőtti „Powstanie nadziei. 1956” [„Reménység felkelése. 1956”] elnevezésű konferencián adtak elő. Ezt az eseményt a Varsói Tudományegyetem Magyar Tanszéke 2006-ban rendezte meg a forradalom ötvenedik évfordulójának alkalmából, közösen

a varsói Magyar Nagykövetséggel és Magyar Kulturális Intézettel. A rendezvényen résztvevő magyar és lengyel történészek a forradalom kitörésének okairól, az események lefolyásáról, valamint a Forradalom leveréséről értekeztek. Sajnos különféle okokból ezek a szövegek akkor nem kerültek kiadásra, csak tíz év elteltével sikerült publikálni őket. Ennek ellenére, ahogy az előszóban a kötet szerkesztője, Bożenna Bojar is írja, „bár tíz év elmúlt, az akkor bemutatott reflexiók még mindig aktuálisak”.

A tíz évvel ezelőtti konferencián tartott kiselőadások szövegein kívül új, a Magyar Tanszéken dolgozó kutatók és doktoranduszok által külön erre a kiadványra írodott publikációkat is tartalmaz. A kötet összesen 15 cikket foglal magában: 10 kiselőadást, amelyek szerzői az 1956-os magyar forradalom lefolyását és más kommunista országokra, főleg Lengyelországra való kihatását elemzik, továbbá 5 új szöveget, amelyek a Forradalom nyelvi képét a párt beszédekben és különböző országok sajtóiban mutatják be.

A kötet első oldalain a már megboldogult Andrzej Sieroszewski professzornak – a magyar irodalom kitűnő kutatójának és műfordítójának – a gondolatait olvashatjuk a költők és a költészet szerepéről a magyar és lengyel történelem döntő pillanataiban. A vezető téma Illyés Gyula verse: Egy mondat a zsarnokságról. Ebben a versben, amely 1956. november 2-án jelent meg az „Irodalmi Újság”-ban, a költő pontosan felvázolja a magyarok helyzetét a kommunizmus első 10 éve után: „mert ahol zsarnokság van, minden hiában”.

A következő tanulmányok az 1956-os forradalom okairól, lefolyásáról és következményeiről szólnak. Némelyek közülük összehasonlító írások – a szerzőik az 1956-os magyarországi helyzetet az akkori Lengyelország és a Szovjetunió helyzetével hasonlítják össze. Érdekes Marcin Kula *Hasonlítuk össze a két jó barátot* c. tanulmánya, amelyben arról ír, hogy milyen körülmények között jutottak hatalomra a kommunisták Lengyelországban és Magyarországon, valamint próbál választ adni a kérdésre: Miért került sor Magyarországon szovjet beavatkozásra, és Lengyelországban pedig miért nem? Andrzej Fiszke és Andrzej Paczkowski, a következő két tanulmány szerzői, arra a következtetésre jutottak, hogy a magyar forradalom véres leverése elrettentette a lengyel népet a tiltakozásoktól, és ezáltal megvédte az országukat a szovjet intervenciótól. Ahogy Paczkowski írja, „a magyar példa az a példa volt, amely megfegyelmelte a lengyeleket”. Baráth Magdolna, az *1956-os év – Magyarország és a Szovjetunió* c. tanulmány szerzője ugyanazt a véleményt osztja. A magyar-szovjet viszony elemzése után írja, hogy „az, amit elkerültek Lengyelországban, Magyarországon történt meg: a magyar forradalmat leverte a szovjet hadsereg”.

Horváth Miklós és Romsics Ignác szövegei a forradalom lefolyásáról és következményeiről szólnak. Horváth a szovjet beavatkozásról ír, kihangsúlyozza, hogy a szovjet csapatok állomásozása Magyarországon 1955 decembere után törvénytelen volt, mert, miután Ausztria független és szuverén országgá vált, ezeknek a csapatoknak el kellett volna hagyniuk Magyarország területét. A tanulmányból megtudhatjuk, hogy hány katona vett részt a szovjet beavatkozásban, mennyi lőszeret használtak, és milyen fegyvereket alkalmaztak, hogy leverjék a tömegeket. A szerző emlékeztet a forradalom utáni megtorlásokra is, és a számok, amelyeket felvázol, rendkívül elrettentőek. Romsics pedig igyekszik választ adni a kérdésre, hogy milyen szerepet játszott az 1956-os év a magyar történelem legújabb korszakában. Szerinte „nehéz összeegyeztetni az 1956-os szabadság megkedvelését a kádárizmus nem őszinte pragmatizmusával, de a kölcsönös vádaskodások helyett meg kell állítani az „ingát” – a mai és jövő generációk érdekében”.

Figyelemre méltó a lengyel nép magyar forradalom megítéléséről szóló két további szöveg is. Az egyikben Tischler János ír a segítségről, amelyet a lengyelek nyújtottak a küzdő magyaroknak, a másikban pedig Marcin Grad és Dorota Stronkowska elemzi a poznańi lakosok magyar forradalomhoz való hozzáállását, ugyanis az ebben a városban történt események szolgáltattak ihletet a magyar forradalomhoz. A szerzők szerint „Poznań lakossága, a saját júniusi tapasztalatai miatt, másképpen reagáltak a magyar eseményekre, mint Lengyelország más részein lakók; Poznań és Budapest úgy értették akkor egymást, mint két, egymást nem ismerő, de ugyanazért a dologért küzdő felkelő”.

A kötet második részében nyelvi szempontokat elemző írások találhatók. A szerzők a magyar forradalom nyelvi képét kutatják különböző beszédekben és a sajtóban. Az első Marcin Grad tanulmánya, amelyben a forradalom képét elemzi Kádár János 1957. május 9-i beszédében. Az írás fő elemei az *ellenforradalom*, *ellenforradalmi* és *ellenforradalmár* lexémák, mint a forradalom negatív értékelésének eszközei. Anna Grzeszak, Krystyna Kupiszewska és Szymon Pawlas a magyar forradalom képét kutatják a lengyel sajtóban 1956 október 23-tól december végéig. A tanulmányból arra lehet következtetni, hogy a kép elég összetett: először egyértelműen negatív, aztán – október és november fordulóján – előfordul a hatalom kritikája, majd – a Kádár-kormány megalakulása után – megint ellenforradalmároknak hívják a harcoló magyarokat. A forradalom nem egyértelmű képe az észti „Vaba Eesti Sõna” hetilapban és a finn „Helsingin Sanomat” napilapban is megtalálható. Az észti hetilap eleinte nem támogatta a felkelőket, csak idővel kezdte el

szabadságharcosokként feltüntetni őket. Még a forradalom leverése után azt remélte, hogy sikerül változtatásokat elérni Magyarországon. A finn napilap nem ítélte el a felkelést, de a szovjet beavatkozás hírére is neutrálisan reagált. A nyelvészeti témájú tanulmányok ciklusában legvégül Adrian Sulich írását olvashatjuk, amely az 1956-os forradalom sztereotípiáit érinti két lengyel újságban: a baloldali „Gazeta Wyborcza”-ban és a jobboldali „Gazeta Polska”-ban. A szerző górcső alá veszi az utolsó 10 év alatt megjelent cikkeket. Mind a kettő újság ugyanúgy ír a hősi felkelőkről és a rossz Szovjetunióról, de a „Gazeta Polska” nagyobb hangsúlyt fektet a kommunizmus elleni közös magyar-lengyel harcra, a keresztény értékekhez való kötésre és a két nemzet különleges rendkívüli történelmi kapcsolataira is.

A kötet utolsó *A levetett korona, a kivágott címer* című írása rendkívüli módon közelíti meg az 1956-os eseményeket. A szerző, Szymon Pawlas, leírja a magyar államiság azon jelképeit, amelyek az 1956-os forradalomhoz kapcsolódnak úgy, mint a Rákosi-féle, a felkelők által a nemzeti lobogóból kivágott és a Kossuth címerrel behelyettesített kommunista címer, valamint Kádár „kompromisszumos”, 1957-ben elfogadott és 1990-ig érvényben levő címere. A szerző nemcsak a fent említett jelképekről ír, hanem bemutatja a címertan legfontosabb elemeit is, és pontosan elemzi a magyar államiság jelképeinek történelmi változásait. A tanulmányt gazdag bibliográfiai anyag, valamint a különleges címerek színes fényképei egészítik ki.

A *Budapest 1956. Powstanie nadziei* c. kiadvány a magyar és lengyel történészek és nyelvészek munkájának gyümölcse. Ez a könyv nagy úrtölt be a lengyel piacon, ugyanis megismerteti a lengyel olvasókkal egy közeli ország történetét. Általánosságba véve a lengyelek még mindig keveset tudnak az 1956-os forradalomról, pedig ahogy Mieczysław Jastrun, lengyel költő és műfordító mondta, a forradalom leverése után, „a sorsotok majdnem a mi sorsunk volt, a Duna olyan szürke, mint a Visztula”. Ez a mondat vált a kötet jelmondatává. Reméljük, hogy ez a könyv mindig emlékeztetni fog minket arra, hogy milyen szoros viszonyt ápol a lengyel és magyar nép egymással.

Bożenna Bojar (szerk.), *Budapest 1956. Powstanie nadziei*,
Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2016, 175 o.,
ISBN 978-83-910207-5-3